

Gyárváros születik

A Boszna völgyében furcsa kettősséget teremtett az ifjusági vasútvonal. Sokszor egymást keresztezik a régi kisvasúttal; van olyan vasútállomás; amely Jánus-arcú forgalmistát igényelne: elől a szélesvágányúnak szalutálhat, másik arca figyelheti, jön-e már a keskeny? Aztán egy sor kisvasúti állomás megint, messze tőlünk — nehéz megállapítani, melyik állomás hova tartozik, melyik méretű sínpárhoz.

Zenicán túl már tisztázódik a helyzet. Ott az ifjusági vasútvonal a városok és falvak keleti oldalára került, míg aki kisvasúton utazik, csak lépkedjen mindig arccal nyugatnak — valahol csak ráakad az utcák labirintusában a másik állomásra, útjának céljára.

— Hogy ismeri ki magát itt egy mozdony, kérem szeretettel?

Mosolygunk a kérdésen; tréfásan tette fel a fülkében egy hegyvidéki ember egy vasutasnak, aki szakszerűen magyarázta, unalmas szárazsággal és aprólékossággal a boszniai közlekedés Odisszeáját. És meghökkenve bámult reánk a tudatlan kérdés hallatára. Hát lehetséges, hogy valaki nem érti, hogy a másfélméterre szabott nagybika nem futhat a hetvenötcentis sínpáron? El is komorodott aztán: hát érdemes ezeknek magyarázni?

Szarajevó felől jövet belemerülök a kínálkozó panorámába. Mint egy hatalmas munkahely, olyan itt mindenfelé a vasútmente; simítgatások nyoma mindenütt. Az állomásokon köanyag, vasanyag, homok, sínek, vastraverzek — ahol nem a talajt egyengetik, ott építenek valamit. Mint a színpadon, ha a nagy jelenést díszletezik és már „majdnem“ készen áll minden; avatlan szemnek ilyenkor a legnagyobb a zűrzavar. Ó, nem a vasútvonalat építik, az már régesrég készen áll, évek óta használják — bekötőutakat építenek és iparvágányokat mindenfelé a gyárak és bányák irányába. Kiszélesítik az állomásokat ott, ahol már szűknek bizonyultak. Mert az élet és az építőmunka tempója régen túlszárnyalta a tegnapi terveket...

Nézem a tájat, amely lázas buzgólkodás jeleit hordja magán. Vajon ebben az igekezetben milyen az ember viszonya, a régen ittlakóé, hogy látja ő ezt a világra tört nagy nyüzsgést?

Az a fezes öregember például, az mit lát? Aki ott, a régi sárháza tövéből a domboldalon tűnődve bámulja az elhúzó gyorsvonalat, melynek sinei tegnap még nem voltak itt. A gyorsvonal tegnap még nem volt itt, ő csak azt a „kávédarálót“ ismerte, amelynek negyedosztályán bejárt a járási székvárosba, Zenicára. (Negyedosztályú kocsik egyedül a boszniai kisvasúton jártak.) Bement, mondom, a zenicai piacra, ahol papucsot vett és beszerezte a kávé, aztán jött haza: két nagy füstökádó kéményt már látott abban a városkában és éjszakánként felvillant a hármortúz — de a kanyargó folyón túl már megtalálta a régi várost, a piacteret, a kanyargó utcákat — ő mit szól a mai Zenicához?

Egészen biztos, hogy halomradól benne minden elképzelés az életről. Ő nem tudja, hogy élete alkonyán még — miután átvészelte valahogy a háború sok borzalmát és szenvedését — tanúja lehetett egy gyár város és egy összefüggő hatalmas iparvidék születésének.

A temető ott van a hófehér állomásépület előtt; a zenikai temető.

Az állomás óriási betontömb, építésében jóval előbbre jutott már, mint a szarajevói; hatalmas csarnokában azonban hiába érdeklődöm például ruhatár iránt, hogy a bőröndömet lerakjam. Egy fejét vakargató vasutas rámutat egy lyukra a falban.

— Lásza itt lesz. Nézze mekkora! Modern lesz kérem — csak még nincsen kész.

A ruhatár még nincsen kész és a jegypénztáros ideiglenesen felszerelt ablaküvegekből osztja a bilétákat. Az épületet még száz és száz munkáskéz ajnározza, símogatja, kenegeti. Még fűrnak és faragnak rajta. Egész Bosznia egyetlen nagy építőhely, miért éppen a zenikai vasútállomás legyen kivétel?

A temető ott van az állomás-közeli téren, s megállapítom, hogy nagyon alkalmatlan helyen. Oldalt egy hatalmas gyárépület ferdén már belenyúlt a sírok közé, némi vasakat is ráhelyeztek, sínhegyeket, a sírok partjára. Lehet, hogy körülkerítik az egészet, valószínű. Épületek és kerítések mögé helyezik — itt már nem temetnek úgy sem, az új temető arra van, nyugatnak — mutatja egy hordár. Targoncával jön mellettem: öreg és bőbeszédű.

A gyár után érdeklődöm, a vashámor iránt. Ráncos arca — már mint a hordaré — elhúzódik.

— Ez már mind az — mondja legyintve. — Az egész város. Nem tudod, hol kezdődik és hol végződik.

Hát látom. A temetőt már kiszorította.

Mégis mutat egy utat az öreg: ha erretart, aztán balra, az óratoronyánál — így mondja: sahat kula — rátalál az irodára. Az egyik irodára.

Nyüzöség itt a nép, akár egy világvárosban. Szép aszfaltos utca után salaktenger és óriási úthenger, azt ki kell kerülni, a salakon át kell lábolni. Aztán megint aszfalt. Itt senki sem csodálkozik ezen az örök vásáron. Kék overálba öltözött munkásfiúk és lányok fákat nyesegetnek az út mentén. Kőművesek villaházat építenek. Arrébb meg egy ötemeletes ház álványzatán kúsznak.

S vidáman feleselget bennem a friss reggeli beszélgetés, kikíváncsodik belőlem a balladai kőművesköszöntő.

„Jónapot, jónapot tizenkét kőműves.“

Ők meg onnan az állványról, mintha felelnének:

„Neked is jónapot, Kelemen kőműves.“

Az öreg targoncája beszédesen görög a makadámúton. „Látod, nem tudni, hol kezdődik és hol végződik.“

Az utcák nyílegyenessé válnak, érezni rajtuk, hogy tegnap még nem voltak itt. Tegnap még nem volt erre semmi, csak a régi temető.

Lépegetek az óratorony felé, amely állítólag ott van az út végében. Tegnap még nem volt itt semmi errefelé, se vasút se út, se város — csak a temető. A város a maga kanyargós utcáival ott húzódott a Boszna partján. Csak a kisvasút húzott el a vashámor mellett: a vashámort a nagytőke hívta életre, hogy kihasználja a varesi vaslelőhelyet. S néhány

bányázkocsmá, igen, az volt csak erre a temető felé vezető úton. 7633 lakos, ennyit mond az 1927-es statisztika. A piacon fezeket árultak és piros papucsot, bárányt hajtottak fel az ünnepek előtt, abból készül a legjobb piláf. A bányász szénport kőpött az irodaajtó elé, mert leszorították megint a bérét, de mit csináljon? Bement a kocsmába. S ennek erre volt az útja, éppen a temető felé.

József Attila régi munkáskocsmá-képe fut a tollam alá.

„Romlott fényt hány a kocsmá szája
tőcsát okádik ablaka;
benn fuldokolva leng a lámpa,
napszámos virraszt egymaga.
Szundít a kocsmáros, szuszog
ő nekivicsorít a falnak,
Búja lépcsőkön felbuzog,
sír. Élteti a forradalmat.“

A targoncás ember elhagyott régen és magamra hagyatva lépegetek: túljutottam a salakhegyeken, nézd itt egy széles utca már egészen kész. Körülbelül a villanegyedek, a kertvárosok szokott képe: előkert, kis villa, a kertben rózsák, az úton aszfalt, a kociút keramit. Szép széles utca, a távolból rávirít a hegyoldal lankásának zöldje. Fürdőhelyen látni ilyen képet. Csak ha északnak nézel, akkor láthatod, hogy mégsem fürdőhely. Arra északnak gigantikus gyárkémények füstbe-ködbe burkolózva, mint óriásszálfák hirdetnek valami hatalmasat, erőteljeset.

Pontosan negyvenöt percig gyalogoltam homokhegyek és kődombok fölött, felváltva már elkészült új városrészek utcáival, hatemeletes modern munkásházak partján, az óratoronyig. Az út utolsó szakasza: vaskerítéses utca, modern szálloda, újabb kerti házak.

Pontosan negyvenöt percig tartott — mutatta az óratorony. Ott elnyelt egy portásfülke, a vashámor igazgatóságában.

A mérnököket mindig bámultam — talán nem is a nekik kijáró elismeréssel, inkább valami tviszteletteljes idegenkedéssel, ami annak szól, hogy ők rajzlapokon és hosszú hegyes ceruzákkal meg körzőkkel építik a világot, hogy számjegyeik köbgyököket, mérföldeket és mikronokat egyforma precizitással jeleznek. Milyen vizuális fantázia is kell ahhoz, hogy a rajzlap síkjára pillantva megelevenedjen előttük az egész elképzelt mű!

Most mérnök ül szemben velem, kicsit fagyos és nem érti, hogy én is építeni akarok, de nem vonalakkal és számokkal, hanem betűkkel és stílusból akarom összerakni ugyanazt, amit ő: egy egész világot. Csak kevésnek közülük, kevés mérnöknek van érzéke az egész iránt, őket a rész érdekli — de belejön, esküszöm, egyre jobban belejön, ez itt szembe velem; kilép belőle a mérnökből az ember. Ő, most már nagyszerűen érti, hogy mit akarok, amiben nem kis része van annak, hogy ő a zenicai munkás kultúregyletnek is egyik kézdeményezője, titkára.

Gyárat azt fogok látni, vashámort, kombinátust, lendülő munkát, — de embert szeretnék látni! S most már egész biztos, hogy azt is fogok látni, mert megértett.

— Mondjak egy számot magának? Húszezer, harmincezer munkás. Nem fontos. Úgy értem, hogy a szám. Az ember az nagyon is fontos.

de milyen fontos. Majd körülnéz és meglátja itt az arányokat. Ennyi embert lehet vezetni — de formálni őket és átformálni?

Helyben vagyunk — gondolom.

— Az iparosodásnak nemcsak más, messzi vidékre kiható termelési hatása van. Van egy belső hatása arra a vidékre, arra a tájra ahol végbemegey. Hiszen jöttek ide, igaz, más vidékről is emberek, magukkal hozták a szlovén és horvát tájakról...

— Vajdaságból? — vetem közbe.

— Onnan csak kevesen. Azok más iparvidék felé gravitálnak. De jöttek onnan is. Mondom: magukkal hozták a fejlettebb érzéket az ilyen ipari munka iránt. De a nagy rezervoár mégis ez a vidék volt, ez a völgy, amelyet itt lát, és ott, túl azokon a hegyeken... Vares vidékén és környékén. Ez volt az a nagy emberrezervoár, amelyre számítanunk kellett. Jött a falvak népe — és ez a szó nálunk mást jelent mint ott maguknál. Jött, de csak gyéren. Odatapadva a hegyi faluhoz, kevés perspektívája volt a jövőre, de mégsem indult el, hogy leláboljon ide a völgybe, a vashámorba, munkára. Maga is ismeri a hosszú utat, a sok próbálkozást, a jegyrendszert és szavatolt ellátást, amelynek útján lassan szállingózni kezdtek... És milyenek voltak az első tömegek! Ugy kellett a kultúrigényt feltámasztani bennük. Micsoda szizifuszi küzdelemnek látszott, elhiheti...

Most már helyben vagyunk — örülök magamban. Ő meg csak folytatja.

— Igen, perspektívát adni az életre, hogy lejjön onnan a faluból. Ez volt a nagy feladat: megértetni vele. S ha már lejjött, türelmes munkával rávezetni, átnevelni. A lelke tele sok miszticizmussal, a mult hagyományával — s éppen nagy kilátástalansága tette fantáziátlaná, nehezen kezelhetővé ezt a hegyi embert. Nem volt érzéke, nem volt érzeke a távlatok iránt, a fejlődés iránt...

Most már látom, hogy nagyszerűen megértett, mit akarok. Hogy az emberről beszéljen és szóljon, az ember problémáiról.

— Nem tudta megérteni, hogy a másik, a régi munkás, miért öltözik át munka után... Miért mosdik ki, miért megy sakkozni mondjuk és a fia miért megy a sportklubba. A kocsmát még bevette — de miért kell ahhoz átöltözni? A benne lévő darabos, sodró erőt milyen nehéz volt megfékezni és hasznos dolgokra beállítani! Hiszen dolgozott, nem mondom — de hogy ez talán mégsem minden, hogy az élet az távlat is — ahhoz nem értett a mi emberünk...

— Látta ott azokat a sportpályákat arra? A fiatalságot oda kellett szoktatnunk. Az idősebbekkel meg, ha leköltöztek, azokkal civilizációs problémáink voltak. S mennyi a baj még mindig azokkal, akik hazajárnak. A bejárókkal. Amit itt fényes nappal már világosan és tisztán látnak, azt otthon az éjszaka komálya mindig bizonytalanná teszi.

Jablanicán jártam, ahol egy összeforrott pompás munkakollektíva nagyszerű szakmabeli és társadalmi eredményeit figyelhettem. Igen, de az mind szakmunkás, öntudatra ébredt igazi proletár-típus. Most látom csak, itt ebben a most épülő gyárvárosban, húsz vagy harmincezer ember között milyen mások a problémák. Milyen mások!

— Hát igen, a kultúregyesület — folytatja, szünet után. Az sokat ért. Annak keretei — ahogy nőttek, terjeszkedtek — egyre többen lettek, akinek szívéhez tudott férni a művelődés. Előbb a harc az írni-olvasni tudásért. Aztán egy kis lépés előre. Apró kis jelenetek, amelyek görbe tükröt tartottak a hegyi ember elé... Aztán egy kis irodalom, zene. Rámutatás a valóságra. Az irodalmi szándéokra. A fiatalok nőttek,

itt nőttek és növekedtek, vitték a családot előre. Szakmát akar tanulni odafönt a hegyekben mind a falusi gyerek. Megnyílt előtte — ami apjában csak nehezen — a távlat, a lehetőség. Hogy nem szentírás a szikla és a kukoricakenyér, az is kevés az utóbbi. Ott a völgyben a gyár, a vashámor, amelynek vörvörös fényét mindenki lesheti. Ha mást nem, azt a nagy vörös csillagot a magaskohó csúcsán. Azt mindenki meglátja a völgy legtávolabbi falvában...

Beszél a mérnök, szavai elragadják, és lassan költővé lesz. Irónak mindez mégis csak nyersanyag. Neki kellene ülni egyszer és ennek a csillagnak fényénél és a vashámor tüzének rőt fényénél követni a hegyi ember útját, egész lelkitusáját, addig a pillanatig, amíg — mintha beleharap valami az emberbe — öbeléje is belemar a felismerés, hogy nézd csak, emberibb sorsot ígér a völgy és a vashámor! Távlatot ad.

Igen, a vörös csillag. De ez nem az a mechanikus embléma, amellyel ma odaát annyi embert félrevezetnek. Ez a költő megvalósult jelképe, azt hiszem, ott beszél róla, amikor arról szól: „Kiállunk érte mint a kémény, hogy lássák“

„... a munkás a gyárra szegzi
az ember vörös csillagát.“

Az új óriáskohó tízemeletnyi magasságából pompás kilátás nyílik az egész zenicai völgyre. Perzselő hőség önti el a tájat — pedig még csak április van; nem volt könnyű a vaslépcsők örök egymásutánjában felkapaszkodni ide. De megérte. Gigantikus arányaiban tárul elém az egész vasmű, az egész kombinátus. A hatalmas területet a Boszna szeli ketté, azon vas-függőhíd vezet át — de már nem sokáig lesz itt a folyó, mert elvezetik. Már készül az új csatorna, amely a hegyi folyó vizét elvezeti majd. A vasmű vízvezeték szerelése most folyik, a betoncsöveket már nagy ívben körülfektették, ezt is a Boszna vize táplálja majd.

Nem könnyű a szemnek követni a sok látványosságot. Az ott a régi hámor, a régi gyár, aztán óriás munkacsarnokok egész sora — szinte a földből nőnek ki a vörvörös, hatalmas épületek, amelyek óriáshangárokra vagy nagyvárosi földött pályaudvarok arányaira emlékeztetnek mind. A tízemeletes energiatelep eléri az óriáskohók magasságát — s mindenfelé kémények, a hatalmas kémények tövében modern Martins-acélkemencék. Az óriáskohók mögött ércartályok száz és száz vagyon ércanyag számára.

Bujkálunk furcsa épületekben, vadonatúj nagy gépházakban, munkatermekben, amelyek olyanok, mint a kórházi klinika. Ki érti ennek az egésznek összefüggését, a gyártási eljárást, az érc útját onnan a hegyekből, ahol már épül a drótkötélpálya... Az igazi arányok csak most kezdenek kibontakozni — szem nem képes követni még innen a magasból sem a távolságot: ott, arra az új kokszegető, aztán a távoli munkásterlepek, mind beljebb és mind közelebb a völgy széléhez.

Az óriáscsarnokokban dolgoznak a soktonnás óriáskalapácsok. Sokszáz és sokezertonnás óriásprések. Izzó vasrudak közelítik meg futószalagon a kalapácsot, ott óriásolló fogja meg és a kalapács alá nyomja. S felülről lecsap a soktonnás súly. Úgy lapul az izzó vasgerenda, formálódik és vékonyul — itt göliát-sineket gyártanak és mozdonytengelyeket.

Mozgó házikó odafent a magasban, drótkötél pályán; onnan irányítják a kalapácsot. Fiatal lány hajlik ki és figyel a hatalmas ollót, amely elkapja az izzó vasat. Sapka van a fején, de oldalt kikandikál

a szöke haja. Észreveszi a csoportot, hogy „civilék“ vannak a pályán, most kicsit produkálja magát. Csattogtatja fülünk mellett az óriás olót, riadtan kapjuk el a fejünket. A lány mosolyog odafent a magasban: semmi baj, csak ijesztget. A kis vasházikó odébsziklik egy másik kalapács irányába.

Már szédülünk a hőségtől. Maga a gyártási folyamat hangos és „tüzes“ — de ez még csak hagyján. A hatalmas új csarnokokban ugyanakkor építkezés is folyik, csilléken téglát fuvaroznak és vasgerendákat, s a két munka összefonódik, egymásbaömlik. A csarnok keleti részén már folyik a munka — a nyugati részét most terjesztik, bővítik, most fejezik be. Ember legyen a talpán, aki itt kiismeri magát, hogy melyik munkás hova tartozik: az építőkhöz vagy magához az üzemhez.

S az új gyárrészben majdnem mindenütt így van. Kettős parancsnokság ül fölöttük: a termelésé és az építésé. Párhuzamosan folyik mind a kettő. Nincs idő kényelmesen megvárni, míg minden elkészül, a termelés nem állhat meg.

A gyár sínhálózata lefőz minden világvárosi pályaudvart. Tucatszámra látni tolatómozdonyokat egymagukban is és megrakott hosszú vagonssorral. Emelődaruk rakodnak, nyüzsgés és láрма mindenfelé. S a hatalmas kémények egyre ontják a füstöt, az kevereg és kering a magasban, valóságos felhőt képez a füst és szürkévé teszi a napsütést. S legalább négy-öt új óriáskéményt alapoznak még, valóságos kéményerdő lepi el az egész völgyet.

A gigantikus vashámor, a kombinátus, mint egy óriás lélekdzik, dohog — nemsokára keskeny lesz neki a Boszna völgye, amely pedig itt ugyancsak kitágult és nagy körben messzire széttolta a gyárat és a várost. Egész a hegyek lábáig érnek már a körvonalai. S ott a hegyek lábánál is új városrészek kelnek ki a földből, az még mindig Zenica — a gyárat körülöngi és körülövezi a város, kitolja határait mindenfelé, minden irányba, bejárni már ma is hosszú órák után lehet csak, nagy erőmegfeszítéssel.

Gyárváros születik az óriás-kombinátus-körül, gyárváros és iparvidéki központ abban az értelemben, ahogyan azt egészen fejlett iparvidékeken értik. Ahol a város szélső házai már egy újabb, szomszédváros területére néznek. Összefüggő végtelen épületsorok, később városok sora. Iparvidék.

A zenicai vendéglőkben, éttermekben olyan adagot tesz eléd a pincér, hogy elcsodálkozol. Legalább kétakkora mint a rendes vendéglői adag.

— Kérem, mi bányászoknak főzünk — magyarázzák.

Biztos, hogy itt többet esznek a vendégek. S nagyobb a főzőkanál a háztartásokban is meg a munkásétkezdékben. A nehéz munka erős táplálkozást kíván és követel, itt nagyobb volt az adag és magasértékű az R-jegy a szigorú élelmiszer-adagolás idejében is. Ma már túl vagyunk mindezen, manapság magas javadalmazást kapnak az itt-dolgozók, a szakmunkások fizetésének számjegyei egész komoly összegek, az átlagos keresethez viszonyítva. Ma már pusztán ez a körülmény is kitűnő vonzerő. S rohamléptekkel fejlődik végső megoldása felé az elhelyezés és lakáskérdés is Zenicán. Elsősorban persze a szakmunkásoké: villás-kertes házban vagy az épülő modern munkásházakban egyenesen kényelem fogadja ezeket. A tervezett új részletfizetési rendszer a berendez-

kedést és bebútorzást segíti majd elő (Mire e sorok papírra kerültek már meg is jelent az erre vonatkozó rendelet.) — szóval a fejlődési távlat nagy. De még a bejáró munkások közül is sokan elhelyezkedtek már, a falvak népe kezd családotul özönlenni — vagy legalább is kerékpárt szereztek; egyre több a kerékpár a munkások bejáratai körül: Ez itt nagy szó, mert a kerékpárt azelőtt nem-igen használta a boszniai falvak népe.

A nagy építővállalatok építési munkákra az ország minden részéből mozgósítottak munkásokat. Ez csak szezonmunka, de még itt is megnyilvánul a példaadás: a szlovének mintabarakkjait mindenki szeretné utánózni, úgyhogy valóságos verseny indult... Az ifjusági munkabrigádok felvonulása is megkezdődött a tavaszi-nyári hónapokra, most várják az első váltásokat.

Zenica az egész országra — és építését az egész országból segítik a munkáskezek.

Hogy aztán egy ilyen gyárban mit jelent a munkástanács, a vállalati önállóság az új gazdasági rendszerben — milyen a munkástömegek viszonya ilyen beállítottságban, hogyan fogják fel a dolgokat, hogyan érik meg bennük az öntudat s mivé lesz bennük a „miénk a gyár“ valósága, annak leírására nem vállalkozhatik, aki csak kétszer huszonnégy óráig volt ott vendég. Ott kellene élni köztük és bennük, velük lélekzeni a tanácsteremben, de még inkább a gyárban, a munkapad mellett vagy az építőhelyen. S ilyenkor sajnálja az ember, hogy nem húsz évvel fiatalabb, húsz évvel bárb, hogy belevesse magát ebbe a hatalmas konglomerátumba hosszú hónapokra. S fizikai erővel versenyezne velük, közöttük és velük élve. Egyszer talán a mi tájunkon is születik olyan kaliberű íróember, mint a szlovéneknél Prezsihov Voranc, aki a gyárkapukat nem turistaként lépte át, és kis Davis-lámpával szállt le a bányák mélyére, s még inkább: a bányász lelkébe. Olyan időben, amikor ez a hatalmasak gyanúját keltette fel, az ilyen búvárkodás. A mi fiatal írónemzedékünkre mi lenne szebb feladat, mint az írói hivatást ebből a perspektívából vállalni, most, amikor az írók ilyen útján nemhogy gyanú nem kíséri, de még segítik is és hóna alá nyúlnak...

Mindez persze csak vágyálom, hiszen még a hozzánk közelfekvő bácskai gyárak és földek emberét sem közelítjük meg ilyen távlatból. Nemcsak mi magyarok — a többiek, a velünk élő többi nép írói sem. Pedig rájönnek egy nap, rá fognak majd jönni, mit és mennyit vétettek. Amikor elmulasztották a lelkeket felmérni és kitapogatni. S az írói őszinteség fegyverével kivetíteni egy olyan történelmi korfordulóban, mint amilyen ez a mostani évtizedünk.

Sötét este lábolok a hosszú úton visszafelé, az állomásra. Most magam is látom, hogy az a vérvörös csillag a hegyek népét hívogatja és szólítgatja, nem képletes, hogy az valóság ott magasan az óriásgyár fölött — nem is tudom a nagykohón-e vagy valamelyik épülettornyon — az mutatja nekem is az utat. Mert belőle — ahogy ott a gyárban mondták — mindig megállapíthatom az útirányt az állomás felé. Sokszor bukdácsolnom kellett a salaktenger fölött, el is tévedtem a sinek közt nem egyszer — mégis rátaláltam a hófehér állomásra.

Zsúfolva utasokkal az állomás, előbb a Szarajevó felé induló vonat fut be, csak éjjél körül jön a belgrádi gyors. Símán berobog, lassít — van hely elég, hosszú nagy kocsik egész sora. A fülkében is hárman

vagyunk mindössze. Nézem az éjszakát, a gyár nagy fénytengere sokáig elkísér, a kémények sziluettje megannyi sötét felkiáltójel ebben a különös, fehér villogásban: füstjük most nem látszik, pedig ott kúszik a magasban fenn.

De van ott a magasban más is. Hogy is mondja József Attila: „Fel a szívvel az üzemek fölé!” S megint az ő verse, amelynek értelme és üteme belekattog a vonatkattogásba. Látva a mai gyárat, a ma szocialista üzemét, nem érzed át a költő mélységes szavait? Valamikor a sötét multban írta de kitapogatta pontosan a társadalmi bajt, pontos diagnosztikával a gyár embereiről szól ez a vers:

„Ím itt vagyunk, gyanakvón együtt,
az anyag gyermekei.
Emeljétek fel szívünket! Azé
aki fölemeli.
Ilyen erős csak az lehet,
ki velünk van teli.

Föl a szívvel az üzemek fölé!
Ily kormos nagy szívet
az látott-hallott, ki napot látott
füstjében fulladni meg,
ki lüktetését hallotta a föld
sok tárnás mélyeinek!

Föl föl... E fölosztott föld körül
sír szédül és dülöng
a léckerítés leheletünktől,
mintha vihar dühöng.
Fújjunk rá! Föl a szívvel,
füstöljön odafönt.

Míg megvilágosul gyönyörű
képességünk, a rend,
mellyel az elme tudomásul veszi
a véges végtelent,
a termelési erőket odakint
s az ösztönöket idebent.“

A multból jön ez a dal, de bölcsen, kimérten, okosan, majdnem mentesen attól, ami szenvedély. „**Emeljétek fel szívünket, azé aki fel-emeli. Ilyen erős csak az lehet, ki velünk van teli.**“ A multból jön ez a dal s aki ma a munka nyomában jár, olyanokat talál, akiket felemeltek. S aki felemelte őket, erős, mert velük van teli.

Majtényi Mihály